

Sári Gál Imre: *Clevelandi Magyar Múzeum*.
Toronto, 1978. 208 l. (Amerikai Magyar Írók)

A szerző elsősorban mint a nyugati magyar emigráció egyéni hangú lírikusa ismert. Új könyve a clevelandi magyarság életének szabálytalan krónikája. Riportok, versek, egykorú újságcikkek, személyes reflexiók és történeti elemzésekből vett részletek hálójából bontja ki az amerikai nagyvárosban élő magyarság sorsának legjellemzőbb epizódjait. A könyvet rengeteg fénykép illusztrálja s teszi még hitelesebbé, izgalmasabbá.

Mert Sári Gál Imre könyve az utóbbi évek egyik legérdekesebb emigrációs kiadványa. Nem a történész objektivitásával, az összes tények birtokában, higgadt mérlegelés után összegzi véleményét, hanem egy pillanatig sem palástolt szubjektivitással; érezhető szeretettel igyekszik felrázni társait a közönyből. Könyvének végső tanulsága ugyanis meglehetősen csüggesztő: hiszen míg az első világháború előtt, majd a közvetlenül utána kivándorlók szilárdan őrizték magyarságtudatukat életük végéig, addig e tudat nemzedékről nemzedékre halványul. Mintha a körülmények is elősegítenék ezt: új és új építkezések során szóródik szét a nagyvárosban egykor egységes tömböt alkotott magyarság.

Érdekes arcokat (Kondorossy László zeneszerzőét, Berta János nyomdászét, Gombos Zoltánét, a *Szabadság* című lap szerkesztőjét, hajdan híres sportolók, közéleti embereket) villant föl, igyekszik emberközelbe hozni a szerző. Vannak köztük szerencsések, akik megtanultak a pénzzel bánni, s megtalálták számításukat. S vannak szép számmal olyanok is, akik ma is gyökértelenül hányódnak, s napról napra élnek. Vannak, akik ellenszenvvel figyelik az anyaország újabb történetét, de sokkal többen vannak, akik szívükben ma is magyarok s romladozó nyelvükben is annak vallják magukat. Sári Gál Imre sem ír hibátlanul magyarul prózát, de talán épp ezek az apró nyelvi botlások jelzik, milyen hiteles, jellemző a portré, melyet a hatvanas-hetvenes évek clevelandi magyarságáról rajzolt.

Rónay László

Géza Staud: *Adelstheater in Ungarn (18. und 19. Jahrhundert)*.

Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1977. 393 l.
(Theatergeschichte Österreichs Band X: Donaumonarchie, Heft 2.)

Jó másfél évtizeddel ezelőtt, szerény sokszorosított formában adta ki a Színháztudományi Intézet három füzetben Staud Géza *Magyar kastélyszínházak* (Budapest 1963–1964.) című munkáját. Ezt a már eredetileg is hézagpótló művét a szerző az újabb külföldi szakirodalomnak, valamint saját új kutatásainak az eredményeivel jelentősen gazdagította, összefoglaló bevezető tanulmánnyal, forrásszövegekkel s mutatókkal kiegészítette s egységes monográfiává formálta. Így jelent meg a könyv német nyelven s mintaszerű kiállításban az Osztrák Tudományos Akadémia jóvoltából.

A *Theatergeschichte Österreichs* című nagyszabású vállalkozásnak ez már a második magyar vonatkozású illetve tárgyú kötete: 1972-ben ugyanis megjelent már Wolfgang Binal *Deutschsprachiges Theater in Budapest* című monográfiája is. Staud könyve joggal foglal helyet az Ausztria színház-történetének szentelt sorozatban, hiszen a magyarországi arisztokrata kastélyok színi kultúrája a tárgyalt időszakban Bécs vonzáskörébe tartozott, s ezer szállal kapcsolódott az összmagyarországi társadalmi és kulturális életéhez. A kezdetben inkább kozmopolita, később inkább

németes jellegű arisztokrata színház ugyanakkor elválaszthatatlan része a magyar művelődéstörténetnek.

A kötet élén, a sorozat szerkesztő *Heinz Kindermann* előszava után, Staud bevezető tanulmánya áll, mely a kastélyszínházak európai jelentőségét, illetve a Habsburg-monarchia országaiban betöltött helyét és szerepét világítja meg. A szerző ezután külön fejezetekben sorra veszi az egyes arisztokrata családok színházait, előadva minden ismeretet, ami az összegyűjtött és felkutatott adatokból kihámozható. Egyedül az Esterházyak kismartoni és eszterházi színházaival, illetve operáival tett kivételt: miután *Hárich János* és *Horányi Mátyás* monográfiái az anyagfeltárás munkáját már elvégezték, a szerző itt csupán az eredmények összefoglalására szorítkozott. Az anyag gazdagsága és érdekessége folytán különösen a Batthyány család különböző színházait, a Patachich püspök nagyváradi operáját és az Erdődy János pozsonyi operáját tárgyaló fejezetekre hívjuk fel az olvasó figyelmét.

A legkülönbözőbb és legszerteágazóbb forrás-törmelékek (szerencsésen fennmaradt szöveggönyvek, díszlettervek; egykorú bécsi és pozsonyi újságok híradásai; családi levéltárak iratai; emlékiratokban, naplókban szereplő utalások; építészeti maradványok és adatok stb.) alapján a szerző sikeresen és hitelesen rekonstruálta – legalább töredékeiben – a főúri kastélyokban folyó hivatásos és műkedvelő színi életet. Magukat az adatokat beszélgetve, a forrásokat idézve és vallatva, szuggesztív képet rajzolt így nemcsak az egyes főúri színházakról, s az azokban működő vagy vendégszereplő szintársulatokról és operaegyüttesekről, hanem a magyar „ancien régime” egész világáról is.

Feltűnő, hogy a könyvben semmiféle utalás sincs az előzményekre, vagyis a XVII. századi főúri udvarokban előadott magyar nyelvű színjátékokra. E szokás alighanem Balassi komédiájának – egyelőre homály borította – előadásával vette kezdetét, biztos adataink vannak azonban a Thurzó György bicsei és Wesselényi Ferenc murányi udvarában előadott „komédiákról”. Nem értékesítette a szerző azokat a szórvány-adatokat sem, melyekre *Tarnai Andor* hívta fel a figyelmet a *Magyar kastélyszínházak*-ról írt hajdani recenziójában (ItK 1966, 701).

Staud Géza kömvyének értékét és használhatóságát tovább növelik a függeléként közrebocsátott előadás-katalógusok és leltárak, a teljes bibliográfia, a gazdag illusztrációs anyag s az ahhoz fűzött ikonográfiai jegyzetek, valamint a helységnév, személynév és színdarab (opera) mutatók. A tájékozódáshoz nélkülözhetetlen segítséget nyújt a régi magyarországi helynevek magyar és német, illetve szlovák, román, szerb változatait jegyzék.

Klaniczay Tibor

Studia z dziejów polsko-węgierskich stosunków literackich.

Pod red. Istvána Csaplárosa. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego Warszawa, 1978. 328 l.

A varsói egyetem Magyar Tanszéke 1972 októberében ünnepelte meg főnállásának húsz esztendő jubileumát. Ebből az alkalomból a Tanszék tudományos szimpóziumot rendezett számos külföldi filológus részvételével. Az ülészak közép-pontjában a lengyel–magyar irodalmi és művelődéstörténeti kapcsolatok állottak, különös tekintettel a reneszánsz, a barokk, a felvilágosodás és a romantika korára. Az elhangzott előadások anyagát a kötet szerkesztője öt fejezetbe osztotta: nyelvészet, irodalomtudomány, reneszánsz, a reneszánsz és a romantika között, a romantika korában. A kötet bevezető részében olvashatjuk *Csapláros István* megemlé-